

Lánský velmi přesně odkazuje na klinický aspekt postkolonialismu a právě v tomto ohledu dává velice dobrý smysl mluvit o patologii, pokud přijmeme perspektivu psychiatrickou, jak činí již zmíněný Franz Fanon. Musíme také podotknout, že v tuzemském kontextu je postkolonialistické myšlení reprezentováno zejména pěti svazky edice *Postkoloniálního myšlení* vycházející v nakladatelství Tranzit, kdy nejnovějším počinem je Fanonova poslední kniha *Psanci této země*. Problém však znovu spatřuji v zařazení textu, protože rozbíjí návaznost předešlých studií.

Jako jeden z nejlepších textů publikace patříují příspěvek Lucie Cviklové. Cviklová totiž spojuje to, co by čtenář od takto laděné knihy očekával: teoretickou fundaci a praktickou analýzu konkrétního případu. Cviklová vychází zejména z díla Hannah Arendtové a Jürgena Habermase. Důležitým aspektem příspěvku Cviklové je zejména kritický kontext zmíněných teorií, jejich přehodnocení, ale zároveň perspektivy možné aplikace. Cviklová je detailní a argumentačně přesvědčivá.

V podobném tónu se nese i text Petry Gumplové, která také navazuje na Habermase a zmiňuje Chartu 77, přičemž její hlavní perspektiva je nesena analýzou mezi globálního konstitucionalismu a problematikou legality. V souvislosti s Chartou 77 a komunistickým režimem Gumplová píše: „Legalita komunistického režimu začala opět nabývat významu od začátku osmdesátých let, a to zejména proto, že od té doby to byly hlavně právní instituce (soudy a prokuratura), které převzaly roli ‚železné pěsti dělnické třídy‘ od tajné policie a komunistických milicí. Odhalit represivní povahu komunistického systému tedy znamenalo demaskovat systém justice a socialistické zákonnosti a poukázat na jejich politickou funkci. Proto Charta 77 komunistický režim kritizovala především jako nezákonný, nikoliv jako nelegitimní, a dovoľávala se dodržování zákona.“ (s. 443) Po tomto příspěvku následuje pasáž o mediál-

ních studiích z pera Lenky Vochové. Její text je však pouhou deskriptí konstituce mediálních studií v České republice bez sebelepší reflexe a kritického vypořádání se mediálních studií s kritickou teorií, přičemž autorka zdůrazňuje charakter mezinárodnosti. Michael Hauser svou studii o instrumentálním rozumu uvozuje analýzou reálného socialismu a poté přechází k тезисům Kosíka a Machovce. Hauserova pasáž je velmi podnětná, čtivá a detailní a v podobném tónu pokračuje i kapitola „Věda a utopie“ od Ladislava Hohoše. Poslední studie od Ondřeje Krochmalného a Pavla Siostrzonka se zabývá vztahem surrealismu a kritické teorie.

Kolektivní monografie vykazuje ihned několik problematických rysů. Její rozdvoulenost mezi nedůsledným zakotvením v oblasti definice pojmů a stručnou referenční povahou v případě některých studií jde ruku v ruce s formální neobratností při řazení příspěvků. Kapitoly měly být spojeny do okruhů, které by si tematicky odpovídaly. Takto je čtenář vystaven asambláži textů, přičemž u některých je velmi složité nalézt uzlový bod, který je spojuje s hlavními myšlenkami publikace. To však nic nezastírá na faktu, že *Kritická teorie společnosti* je důležitým počinem. Ostatně o její aktuálnosti svědčí i současná společenská situace v tuzemském prostředí.

Martin Charvát

Jiří Bystřický a kol.: Mediální moderna: Studie k soudobým formám de-abstrakce a mediality

Červený Kostelec, Pavel Mervart 2014, 162 s.

Publikace *Mediální moderna: Studie k soudobým formám de-abstrakce a mediality*, kterou vydal nakladatel Pavel Mervart v r. 2014, je knihou, jíž její hlavní autor a editor Jiří Bystřický vytvořil jakousi symbolickou tečku za svým životem, který se nečekaně

uzavřel 11. 3. 2015, v roce jeho nedožitých šedesátých narozenin.

Připomeňme, že Jiří Bystřický (narozen 1. 9. 1955 v Táboře) vystudoval v osmdesátých letech obor filozofie a sociologie na univerzitě v Brně. Od r. 1989 do r. 1993 byl interním aspirantem Filozofického ústavu ČSAV v Praze. Jako vysokoškolský pedagog působil na mnoha státních i soukromých školách. Habilitoval se r. 2004 na oboru filozofie. V r. 2002 založil katedru elektronické kultury a sémiotiky na Fakultě humanitních studií UK v Praze, s níž byl profesně spjat až do r. 2009. V letech 2010–2013 se jeho působišťem stalo Centrum teorie médií na Akademii výtvarných umění. Odtud přešel na Katolickou teologickou fakultu UK v Praze, kde se věnoval rozvoji Centra teorie médií a postmedií. Pohled Jiřího Bystřického na problematiku, jíž se zabýval v posledních letech svého života, byl výrazně ovlivněn jeho stáží na Freie Universität Berlin a kontakty s německými odborníky na filozofii a sociologii médií (Sybille Krämer, Dieter Mersch, Lorenz Engell aj.). Byl autorem a editorem řady knižních publikací: *Texty k postmoderně I., II.* (2001), *Mediální diskurs postmoderny* (2001), *Virtuální a reálné* (2002), *Simulace, systémy a kontingence* (s I. Muchou, 2002), *Normy, zprostředkování a estetický význam* (s I. Muchou, 2003), *Etika a fragmenty života* (s I. Muchou, 2004), *K filosofii médií* (s I. Muchou, 2007), *Elektronická kultura a medialita* (2007), *Medien denken: Von der Bewegung des Begriffs zu bewegten Bildern* (editorem s L. Engelem a K. Krtilovou, 2010). Z osobních setkání si J. Bystřického pamatují jako člověka s hlubokým zájmem o soudobé výtvarné umění, moderní hudbu a krásnou literaturu, s nímž jsem na tato témata rád zapřádal dlouhé rozhovory. Do povědomí akademické veřejnosti se Bystřický možná zapsal výrazněji určitými životními eskapádami než myšlenkami obsaženými ve svých dílech; to ale není v dnešní době, kdy si autoři navzájem své texty nečtou, něco úplně neobvyklého.

Kniha *Mediální moderna* navazuje na předchozí Bystřického publikace, ve kterých byla tematika médií, modernity a mediality postupně rozvíjena, a jistým způsobem je završuje. Na rozdíl od převážné části odborné produkce věnované problematice masové komunikace a mediálního působení, jež má své kořeny a zdroje v pozitivisticko-funkcionalistických přístupech a modelech zformulovaných v období třicátých až padesátých let 20. století, Bystřického úsilí se od začátku obracelo jiným směrem a inspirace čerpalo z francouzského poststrukturalismu, postmoderní filozofie a také z radikálního konstruktivismu, zejména Luhmannovy teorie systémů. Základní otázka, kterou si jeho texty kladou, je, jakým způsobem proměňují soudobá média svět a společnost, ve které žijeme, jak se tím mění naše myšlení a chápání reality a jak se v důsledku toho přetváříme i my sami. Předpokladem, z něhož se přitom vychází, je myšlenka, že transformace, kterými komunikační média postupně procházejí, jsou zásadním faktorem kulturně-civilizačního vývoje lidstva, jehož jednotlivé fáze jsou určeny dominantními médii a jimi determinovanými způsoby komunikace. Připomeňme, že tuto tezi proslavil na začátku šedesátých let Marshall McLuhan v knize *Gutenbergova galaxie* a dnes s ní pracují zejména teoretikové zabývající se historickými proměnami sociální paměti (Aleida a Jan Assmannovi, Elena Esposito aj.).

Recenzovaná, svým rozsahem nevelká kniha je celkem, jehož struktura je poměrně široce rozkročená a přináší relativně různorodý obsah. Podle charakteristiky uvedené na zadní straně obálky nabízí „čtenáři analýzu teorií a diskusí spjatých s vnímáním a interpretací světa v kontextu moderních a postmoderních médií a kultury“. Klíčovým textem je bezpochyby první kapitola, Bystřického šedesátitýřstránková studie „Mediální moderna: operativní teorie“, v níž jsou pojednávána základní témata a problémy, kterým je publikace jako celek věnována. K této studii má svým

zaměřením nejbližší kapitola čtvrtá „Modernita a reflexe médií“, jejímž autorem je Ivan Mucha, který se už v minulosti s Bystřickým podílel na tvorbě několika společných prací. Druhou kapitolu „Dynamická konstituce duchovního subjektu“ napsal Prokop Brož, Bystřického kolega z nově utvořeného Centra teologie, filosofie a mediální teorie Katolické teologické fakulty UK, které jakousi mysteriózní shodou okolností mělo zahájit svoji činnost v den Bystřického úmrtí. Autorem třetí kapitoly „Umění a věda“ je Milan Knížák, který s Bystřickým spolupracoval během jeho působení na Akademii výtvarných umění. Poslední kapitolou knihy je text německého sociologa Niklase Luhmanna „Vydělení jako zdvojení reality“, převzatý z Luhmannovy knihy *Realita masmédií*. Celý tento obsah je zarámován „Úvodem“ a „Závěrem“, které napsal hlavní autor a editor knihy. Graficky zdařilá obálka publikace evokuje atmosféru obrazů Marka Rhotka, malíře, jehož dílo Bystřický obdivoval.

V úvodních pasážích charakterizuje Bystřický současnost jako svět, jehož součástí se staly „aparáty, techno-obrazy, technologie“ a „systémy zprostředkování“, které vedou k proměně našeho způsobu myšlení (s. 11). Způsob tradičního výkladu světa „podléhá jinému zpracování“, je „přesměrován na postupy a strategie kombinací, jejichž následkem vznikají nové syntézy, neobvyklé směsi, které už neodkazují k dosud známému světu“, nýbrž k systému „hybridních scén a objektů“ (s. 33). Dominance elektronických médií zpochybňuje jistoty tradičního pojetí zkušenosti. Původní subjekt-objektové relace se proměňují a komplikují, reálné sociální vazby jsou postupně vytlačovány a nahrazovány obrazovou konstrukcí skutečnosti, „přemíra vidění zatemňuje již tak temnou stránku reálného“ (s. 55). Mnohé z těchto charakteristik se zdají být analogické k tomu, co známe z „diagnóz“ obsažených v díle Jeana Baudrillarda, v nichž se původní realita ztrácí v postmoderní situaci pod nápor

nových umělých znaků – simulaker, aby byla nakonec vymístěna tím, co je označeno jako hyperrealita; v případě Bystřického analýz se však jedná ještě o něco dalšího a stejně tak závažného – o to, že elektronická kultura, nová média a s nimi spojená „medialita“ znamenají historicky nový způsob, jakým člověk jako subjekt dokáže na realitu nahlížet, jak je o ní schopen myslet a jak v ní dokáže jednat.

Čeští autoři kolektivní monografie ve svých příspěvcích zúročují myšlenky a podněty, které přicházejí z děl Viléma Flussera, Niklase Luhmanna, Gillese Deleuze, Petera Sloterdijka, Paula Virilia, Giorgio Agambena a dalších. Jednou z vůdčích idejí knihy je luhmannovská vize soudobého funkcionálně diferencovaného společenského systému, který operuje bez vrcholu a bez centra – společnosti, v níž neexistuje žádná privilegovaná observační pozice, z níž je možné všechny společenské procesy nahlížet, kontrolovat a řídit a v níž neexistují prostředky metakomunikace, které by dovozovaly různé funkcionálně diferencované oblasti systémové komunikace navzájem propojit. Postmoderní lyotardovský svět je světem mnoha různých „jazykových her“, které nejsou navzájem doslova přeložitelné. Dochází ke zpochybnění představy o jednotě světa a o možnosti jeho jednotného výkladu. „Hledání a nalézání nového pojetí médií je provázáno rozbitím představy o pevné stavbě skutečnosti. Skutečnost, realita, svět mediálně zachycovaný je elastický, jeho struktury jsou flexibilní a hlavně – jejich počet není konečný ve smyslu objektivní uzavřenosti“ (I. Mucha, s. 114).

Poslední dílo Jiřího Bystřického nabízí po mém soudu mnohem více otázek, než odpovědí. Jsou to otázky týkající se závažných problémů současného světa prostoupeného ve všech podstatných aspektech působením médií, které významně problematizuje tradiční, zavedené způsoby našeho myšlení, klade otazník nad původním filozofickým chápáním subjekt-ob-

jektových relací a nakonec zpochybňuje i předpoklady, na nichž je založena klasická sociální teorie. Po smrti autora zůstávají tyto otázky jakoby viset ve vzduchoprázdnu. Recenzovaná kniha je svědectvím o talentu, který neměl dost času na to, aby vydal všechny své plody.

Jiří Šubrt

Wolfgang Benz: *Sinti und Roma: Die unerwünschte Minderheit. Über das Vorurteil Antiziganismus*
Berlin, Metropol-Verlag 2014, 316 s.

Předsudky vůči skupinám obyvatelstva, které patří k romskému etniku, mají dlouholetou tradici a neztratily svůj význam ani v dnešní době. Skutečnost, že Romové při výzkumu veřejného mínění týkajícího se oblíbenosti různých minoritních skupin majoritní populací končí pravidelně na posledním místě žebříčku, neplatí pouze pro Českou republiku. V anketě, kterou prováděla společnost STEM v dubnu 2014, více než třetina respondentů v České republice (36 %) rezolutně odmítla možnost, že by jim nevadilo, kdyby mezi jejich sousedy byli Romové, další třetina (29 %) by s touto skutečností měla velké problémy (STEM. „Jaký je vztah občanů ČR k různým národům a etnikům?“ *Informace z výzkumu STEM trendy 3/2014* [online]. 2014 [cit. 10. 7. 2015]. Dostupné z: <http://www.stem.cz/clanek/2941>). Další studie, která zkoumá soužití romské menšiny a většinové populace z pohledu majority a kterou vypracovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR na jaře 2015, potvrzuje negativní vnímání sledované skutečnosti: 36 % respondentů zde posuzuje soužití majority a romské minority jako „velmi špatné“, dalších 47 % jako „spíše špatné“ (Centrum pro výzkum veřejného mínění. „Romové a soužití s nimi očima české veřejnosti“, tisková zpráva duben 2015 [online]. Sociologický ústav AV ČR,

2015 [cit. 10. 7. 2015]. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7388/f3/ov-15-0602.pdf). S podobnými výsledky se setkáme také v jiných evropských zemích: vypovídá o tom například rozsáhlá studie s názvem *Mezi apatií a odmítáním – postoje populace vůči Sintům a Romům (Zwischen Gleichgültigkeit und Ablehnung – Bevölkerungseinstellungen gegenüber Sinti und Roma)*, kterou v září 2014 vypracovalo na objednávku německé antidiskriminační agentury (Antidiskriminierungsstelle des Bundes) Centrum pro výzkum antisemitismu (Zentrum für Antisemitismusforschung) a Institut pro výzkum předsudků a konfliktů (Institut für Vorurteils- und Konfliktforschung). Výsledky tohoto šetření ukazují, že i v Německu má přibližně 1/3 respondentů obavy z toho, že by si měla představit skutečnost, že bude bydlet v bezprostřední blízkosti příslušníků romského etnika. Téměř polovina respondentů (49 %) si myslí, že Romové vyvolávají u majority nepřátelské pocity vůči nim samým, a tyto pocity jsou podmíněny vlastním chováním Romů. V případě této otázky byli dotázanými respondenty hůře hodnoceni pouze muslimové (51 % respondentů). (Antidiskriminierungsstelle des Bundes. „Zwischen Gleichgültigkeit und Ablehnung – Bevölkerungseinstellungen gegenüber Sinti und Roma.“ *Expertise für die Antidiskriminierungsstelle des Bundes*, 2014 [online]. 2014 [cit. 10. 7. 2015]. Dostupné z: http://www.antidiskriminierungsstelle.de/SharedDocs/Downloads/DE/publikationen/Expertisen/Expertise_Bevölkerungseinstellungen_gegenueber_Sinti_und_Roma_20140829.pdf?__blob=publicationFile). Spoluautor této studie byl, mimo další odborníky, také Wolfgang Benz, emeritní profesor a dlouholetý ředitel Centra pro výzkum antisemitismu na Technické univerzitě v Berlíně.

Závěry, které jasně vyplývají z výsledků výše zmíněných studií, tedy strach ze zatížení cizím vlivem a „migrace chudých“,